

SZKOŁA GŁÓWNA HANDLOWA W WARSZAWIE
INSTYTUT ZARZĄDZANIA
ZAKŁAD ZARZĄDZANIA W GOSPODARCE

Dr hab. Grażyna Leśniak-Łebkowska prof. SGH

Warszawa, 15.01.2017

OCENA

dorobku oraz osiągnięć naukowych, dydaktycznych i organizacyjnych dra Armanda Kasztelana w związku z wszczęciem postępowania w sprawie nadania tytułu doktora habilitowanego nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia

1. Podstawy formalne recenzji

Podstawą wykonania recenzji było pismo Dziekana Wydziału Ekonomii i Zarządzania Uniwersytetu w Białymstoku, Pani dr hab. Marzenny Poniatowicz prof. UwB, z dnia 28.11.2016 r., w którym zostałam poinformowana, iż Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów na swym posiedzeniu w dniu 15 listopada 2016 r. na podstawie art.18a ust.5 Ustawy z dnia 14.03.2003 r o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki powołała mnie w skład komisji habilitacyjnej oraz powierzyła funkcję recenzenta w postępowaniu habilitacyjnym dra Armanda Kasztelana w dziedzinie nauk ekonomicznych, w dyscyplinie ekonomia.

Podstawą do przeprowadzenia recenzji były prace naukowe składające się na cykl publikacji pt „Zielona” konkurencyjność regionów i państw – ujęcie teoretyczne, metodyczne i empiryczne”, wskazany przez Habilitanta jako osiągnięcie naukowe.

Otrzymane materiały były starannie opracowane pod względem merytorycznym i zawierały wszystkie informacje niezbędne do przeprowadzenia recenzji.

Oświadczam również, że nie jestem współautorem żadnego z nich.

2. Ocena przebiegu pracy naukowo-dydaktycznej

Pan dr Armand Kasztelan ukończył studia na Uniwersytecie M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie, na Wydziale Ekonomicznym, kierunku ekonomia, gdzie w 2002 r. uzyskał dyplom magistra. Na tej samej uczelni i wydziale uzyskał w 2007 r. stopień dra nauk ekonomicznych na podstawie dysertacji pt „Ocena skuteczności instrumentów ekonomicznych ochrony środowiska w przedsiębiorstwach przemysłu rolno-spożywczego”, co było ściśle związane z Jego pracą w latach 2002-2007 na stanowisku asystenta w Katedrze Ekonomiki i Organizacji Agrobiznesu Akademii Rolniczej w Lublinie. W międzyczasie zabiegał o pozyskanie dodatkowych umiejętności i wiedzy, m.in. zdobywając uprawnienia członka rad nadzorczych (2004r.) oraz otrzymał świadectwa ukończenia w 2010 r. dwóch studiów podyplomowych: „Audytingu energetycznego i certyfikacji energetycznej budynków” (Collegium Varsoviense) oraz „Zarządzania projektami i pracami rozwojowymi (Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie). Po uzyskaniu stopnia doktora został adiunktem na Uniwersytecie Przyrodniczym w Lublinie i podjął pracę w Katedrze Ekonomii i Zarządzania a następnie w Katedrze Zarządzania i Marketingu przekształconej w Katedrę Ekonomii i Agrobiznesu.

W latach 2005 – 2011 wykładał na studiach podyplomowych marketingu i zarządzania Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie oraz od 2006 r. w Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej w Zamościu. W latach 2010-2016 skupił się na pracy badawczo-publikacyjnej, której wyniki zostały przedstawione jako osiągnięcie naukowe. Od 2016 r. jest również wykładowcą w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Szymona Szymonowica w Zamościu.

3. Ocena dorobku naukowego z uwzględnieniem cyklu publikacji zgłoszonych przez Habilitanta jako osiągnięcie naukowe

Jako osiągnięcie naukowe Habilitant wskazał cykl 11 opracowań naukowych (w tym dwóch we współautorstwie z T. Kijkiem) powiązanych tematycznie, którym Autor nadał tytuł „Zielona” konkurencyjność regionów i państw – ujęcie teoretyczne, metodyczne i empiryczne”. Tworzą one w zamiarze Habilitanta logiczną całość będącą próbą odpowiedzi na sformułowane 5 pytań badawczych a w konsekwencji na wypełnienie luki teoretycznej, metodycznej, empirycznej i aplikacyjnej w odniesieniu do definiowania, pomiarów i analiz porównawczych „zielonej” konkurencyjności na poziomie regionów i państw. Pytania te dotyczyły znaczenia kapitału naturalnego w osiąganiu specyficznych przewag konkurencyjnych (opartych na walorach niezdegradowanego środowiska) oraz eko-innowacji w procesach rozwoju regionów i państw, definicji, wyznaczników i metod pomiaru wraz ze wskaźnikami opisującymi „zieloną”, konkurencyjność. Wykraczając poza ramy analiz na poziomie regionu Habilitant rozszerzył zakres swojego poznania i propozycji o definicję i pomiar „zielonej” konkurencyjności na poziomie państw.

Zakres tematyczny przedstawionych do oceny publikacji mieści się głównie w dziedzinie ekonomii środowiska i zasobów naturalnych z wykorzystaniem odniesień do zarządzania środowiskowego, polityk regionalnych i międzynarodowych w zakresie innowacyjności, rozwoju regionalnego i konkurencyjności.

Przyjęta logika prezentacji polega na dokonaniu analiz na poziomie relacji między środowiskiem naturalnym a specyfiką rozwoju wybranego regionu z uwzględnieniem eko-innowacji i kształtowania podstaw inteligentnych specjalizacji regionalnych (art.1-4), przeprowadzenie konceptualizacji środowiskowej („zielonej”) konkurencyjności regionów (art.5). Dokonanie analiz porównawczych wybranych regionów w oparciu o wypracowaną metodę punktową prowadzi do sporządzenia mapy Polski ilustrującej zróżnicowanie potencjału środowiskowej konkurencyjności regionów i rozwoju regionalnego opartego na zielonych przewagach konkurencyjnych (art. 6-7). Ponadto, analizy dotyczące wybranych par województw (art. 8-9) przeprowadzono z uwzględnieniem bardziej szczegółowych metod badawczych i odstępu czasowego (w okresie (2010 – 2014), co umożliwiło obserwację dynamiki zmian badanych zależności i prawidłowości oraz większą precyzję pomiaru i obrazowania. Podsumowaniem teoretycznym cyklu artykułów jest artykuł pt. „Kapitał natury jako czynnik rozwoju regionalnego (art.10). Ostatni artykuł w cyklu został poświęcony zielonej konkurencyjności w krajach Unii Europejskiej (art.11).

Swoją ocenę wartości naukowej przedstawionego zestawu artykułów opieram na założeniu, że Habilitant dostrzega różne poziomy analizy „zielonej” konkurencyjności

począwszy od poziomu mikro, czyli podmiotów gospodarczych, poprzez poziom mezo, który może być w ujęciu regionalnym (przestrzennym) lub dziedziny gospodarki (branżowym), poziom makro (państwo) oraz międzynarodowy (w ujęciu instytucjonalnym, tu: Unii Europejskiej jako ugrupowania integracyjnego państw) aż po poziom globalny (reprezentowany przez globalne instytucje oraz globalne korporacje transnarodowe).

Autor koncentruje się na ujęciu przestrzennym na poziomie regionu (wybrane województwa, kraj (Polska) i 23 państw Unii Europejskiej, dla których można było pozyskać informacje według założonej metody badawczej. Pomija w prezentowanym cyklu aktywność podmiotów gospodarczych oraz poziom globalny.

Odwracając kolejność rozumowania w stosunku do zaproponowanej przez Autora stwierdzam, że artykuł „Green Competitiveness of the EU Countries” prezentowany na konferencji w Ostrawie i przyjęty do publikacji jest ukoronowaniem osiągnięć badawczych Habilitanta ze względu na dojrzałość w rozumieniu istoty „zielonej” konkurencyjności w ramach Unii Europejskiej i w oparciu o poglądy uznanych autorów w tym zakresie. Autor założył, że wartość niezdegradowanego środowiska jest podstawą „zielonej” konkurencyjności, która w dłuższej perspektywie powinna prowadzić do wyższego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, wyższej jakości życia mieszkańców i lepszego pozycjonowania na mapie docelowego zaangażowania inwestorów. Uważam, że to założenie jest bardzo optymistyczne ale nadmiernie życzeniowe, ponieważ abstrahuje od innych dominujących uwarunkowań podejmowania decyzji inwestycyjnych, co uniemożliwia określenie prawdopodobnego horyzontu oczekiwanych efektów rozwoju. Mieści się jednak w koncepcji *foresights* będących podstawą planowania rozwoju regionów. Doceniam rygor w zastosowaniu taksonomicznej metody badawczej Hellwiga umożliwiającej sprowadzenie dużego zbioru badanych jednostek (państw) oraz jeszcze większego zbioru badanych cech do jednej syntetycznej wartości umożliwiającej porównania pomiędzy państwami. Wyróżnienie grup państw o różnym poziomie zaawansowania „zielonej” konkurencyjności mogłoby być wykorzystane do działalności promocyjnej w celu zachęcenia nowych inwestorów oraz wskazania kierunków poprawy pozostałym państwom. Jest to czynnik ważny, ale niewystarczający do przyspieszenia rozwoju społeczno-gospodarczego. Model jest niekompletny, choćby w rozumieniu koncepcji zrównoważonego rozwoju o trzech podstawach, przy czym ważne są nie tylko działania ukierunkowane na poszczególne elementy modelu *triple-bottom-line* ale również dostrzeganie konfliktów i sprzeczności wymagających odrębnych strategii usuwania bądź kompensaty szkód. Habilitant zastosował najprostszy z modeli uwzględniający stan środowiska, antropopresję i reakcję, czyli działania ochronne.

W kolejnym artykule Autor pozycjonuje rozwój regionalny oparty na „zielonej” konkurencyjności regionu jako wynik konkurencyjności przedsiębiorstw oraz konkurencyjności makroekonomicznej, podkreślając jednak, że istnieje potrzeba zasadniczej zmiany w zakresie postrzegania i wartościowania zasobów środowiska naturalnego. Polegałaby ona na przejściu od rozumowania w kategoriach dóbr publicznych do rozumowania w kategoriach kapitału naturalnego podkreślając kluczowe funkcje środowiska oraz brak idealnej substytucji między kapitałem natury a stworzonym

przez człowieka. Habilitant dokonał kompilacji wskaźników stanu, presji i ochrony środowiska bazując na dostępnych danych statystycznych, co jest wartościowym podejściem pragmatycznym pozwalającym na lepszy punkt wyjścia do analizy istniejącego stanu środowiska oraz operacjonalizacji strategii ochronnych o istotnym znaczeniu dla polityki władz samorządowych i rządowych.

Wnioski wynikające z kolejnych artykułów poświęconych porównaniom poziomu „zielonej” konkurencyjności według zaproponowanego zestawu cech polegają na uświadomieniu społeczeństwu i władzom poszczególnych regionów, jaki posiadają potencjał rozwoju oparty na walorach środowiska. Z reguły większy „zielony” potencjał rozwoju występujący w regionach o niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego powinien stanowić podstawę do wyznaczania strategicznych kierunków rozwoju regionalnego zakładających nie pogarszanie istniejącego stanu. Jest to założenie optymistyczne, ale nadal wynikają z niego wnioski o wysokim poziomie ogólności. Jednak kolejne podejścia do porównań różnych województw przyniosły korzyści w postaci udoskonalenia metodyki badań umożliwiającej wyciągnięcie solidnie ugruntowanych poznawczo wniosków co do istniejącego pozycjonowania na mapie „zielonej” konkurencyjności. Ponadto Habilitant sformułował pojęcie „środowiskowych ścieżek rozwoju regionalnego bazując na konkretnych diagnozach i wynikających z nich możliwych i pożądanych kierunkach działania. Nie jest to pełny wachlarz realnych możliwości, ale może być np. podstawą do opracowania ofert dla potencjalnych inwestorów i ich prezentacji na targach temu poświęconych. Nie dopatruję się w tym wartości naukowej ale aplikacyjnej w określonym zakresie.

Artykuły wprowadzające definicję środowiskowych czynników rozwoju oraz przedstawiające analizę SWOT wyróżnionych czynników uważam za słabo powiązane z dziedziną ekonomii. Jest to raczej punkt wyjścia do zarządzania proekologicznego.

Ekonomiczne podejście znalazło swoje ujęcie w dwóch artykułach, opracowanych we współautorstwie z T. Kijkiem, poświęconych eko-innowacjom jako czynnikowi zrównoważonego rozwoju (2013r.) a zarazem stanowiących siłę napędową rozwoju regionalnych inteligentnych specjalizacji (grudzień 2015). Zawiera ono m.in. dyskusję na temat zależności między trzema filarami zrównoważonego rozwoju i poszukiwanie ekonomicznego optimum z ograniczonym wykorzystaniem zasobów naturalnych pozwalającego na funkcjonowanie społeczeństwa w skali globalnej powyżej poziomu ubóstwa. W dyskusji ekonomistów pojawiały się argumenty przemawiające za kontrolą wzrostu populacji. Jak dotąd nie udaje się jednak tego problemu rozwiązać w sposób pokojowy na żadnym szczeblu instytucjonalnym, zaś strefy drastycznego ubóstwa są jednocześnie strefami rosnącej presji na środowisko naturalne. Z drugiej strony, w krajach o wysokim poziomie gospodarczym oraz wysokim poziomie życia mierzonego wartością konsumpcji obserwuje się trend starzenia się społeczeństw. Mamy do czynienia z narastaniem dysproporcji i konfliktów. Najmniej kontrowersyjnym rozwiązaniem wydaje się być inwestowanie w eko-innowacje w postaci ulepszonych bądź radykalnie zmienionych produktów i usług oraz procesów przynoszących w efekcie korzyści ekonomiczne i wzrost zatrudnienia. Autorzy wyróżnili trzy wymiary analizy eko-innowacji: podmioty wdrażające eko-innowacje, mechanizmy i wpływ na środowisko. Koncentrując się na efektach eko-innowacji stwierdzili, że stają się one szczególnie

obiektem zainteresowania w kontekście „zielonego” wzrostu w odniesieniu do analizy problemów środowiskowych oraz poszukiwania nowego paradygmatu rozwoju gospodarczego.

Analizując liczne ekonomiczne modele wzrostu podjęli dyskusję dotyczącą wyceny środowiskowych efektów zewnętrznych (np. zanieczyszczenia środowiska) i ich internalizacji oraz wpływu na popyt, podaż i poziom innowacji. Zależności te nie są oczywiste ani proste, na co wskazuje wiele wykazanych w badaniach paradoksów, jak np. w przypadku energetyki odnawialnej, w której niskie koszty jej wytworzenia dzięki innowacji wymuszonej przez zaostrzające się regulacje nie przekładają się na oczekiwany poziom dyfuzji i absorpcji innowacji. Co prawda, nie uwzględniono tu kosztu budowy infrastruktury dla przesyłu energii generowanej w rozproszeniu, nie zmienia to istoty problemu racjonalnej stopy substytucji pomiędzy „brudnymi” a „czystymi” technologiami produkcji. Asymetria informacji o pełnych korzyściach z nowych rozwiązań, sieciowe efekty zewnętrzne oraz ekonomia skali tłumaczą słabą reakcję.

Dominujący w literaturze pogląd o silniejszym wpływie ekologicznych instrumentów o charakterze rynkowym na eko-innowacje (np. podatków lub transferowalnych pozwoleń na emisje) w porównaniu do instrumentów nakazowo-kontrolnych (np. efektów środowiskowych lub standardów technologicznych) nie znajduje potwierdzenia w badaniach. Autorzy podzielają opinię o większym znaczeniu poziomu restrykcyjności regulacji niż ich formy (Innes, Bial, 2002), co potwierdza praktyka liderów wygrywających konkurencję dzięki ustanowieniu bardziej restrykcyjnych standardów nieosiągalnych dla innych. Jednak nie tylko ekonomiczne i technologiczne bariery wejścia do sektora mają znaczenie ale również pomiar efektów zastosowania i dyfuzji „zielonych” innowacji. Skutki te powinny być mierzone nie tylko na poziomie mikro ale i wyższych poziomach analizy (skali oddziaływania). Pomocny jest tu model 3E (Energia, Ekonomia, Środowisko) oraz inne modele o charakterze endogenicznym lub egzogenicznym skupiające się na modelowaniu postępu technologicznego.

Aspekty społeczne różnych rozwiązań dotyczą z kolei wpływu na dobrobyt społeczny i poziom zatrudnienia (ograniczany przez automatyzację). Z kolei rozwiązania tzw. końca rury powszechnie stosowane w krajach o niższym poziomie rozwoju, gdzie wychwytywanie i pomiar zanieczyszczeń odbywa się na końcu procesu i nie towarzyszy mu zapobieganie zanieczyszczeniom wzdłuż całego procesu technologicznego, mogą wymagać dodatkowego zatrudnienia wyspecjalizowanych kadr do obsługi urządzenia wychwytyjącego, co podnosi koszty i obniża konkurencyjność. Autorzy konkludują, że to eko-innowacje w połączeniu z nowoczesnymi technologiami w produkcji skutkują wzrostem konkurencyjności przedsiębiorstwa i wzrostem poziomu zatrudnienia w przeciwieństwie do rozwiązań „końca rury”. Co ważniejsze, powodują powstanie i rozwój nowych sektorów w gospodarce. Dowodem na tę tezę jest przeprowadzona przez nich w oparciu o dane Eurostatu analiza innowacji korzystnych dla poprawy stanu środowiska w krajach Unii Europejskiej w latach 2006-2008 (*Community Innovation Survey 2008*). Analiza ta wykazuje skuteczność stosowanych instrumentów motywujących do działań proekologicznych, jak obowiązujące i zamierzone regulacje pro-środowiskowe, systemowe zachęty materialne do podejmowania eko-innowacji, obecny i prognozowany

popyt na eko-innowacje a także sektorowe dobrowolne kodeksy i porozumienia w zakresie dobrych praktyk pro-środowiskowych. Pozycja Polski w tych badaniach wskazywała na niski poziom zaawansowania, co podkreśla wagę podjęcia tego zagadnienia przez Habilitanta. Wnioski na temat relacji pomiędzy eko-innowacjami a „zielonym” wzrostem, kapitałem natury, postępem technologicznym, rolą regulacji i społecznym dobrobytem uważam za bardzo dobrze zdefiniowane, co może być podstawą do rekomendacji dla polityk sektorowych i regionalnych.

Habilitant podjął wraz z T. Kijkiem taką próbę w odniesieniu do województwa lubelskiego poszukując odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu eko-innowacje mogą być nośnikiem inteligentnych specjalizacji tego regionu w ramach strategii Europa 2020 opracowanej przez Komisję Europejską w 2010 r. Zakłada ona realizację trzech priorytetów: inteligentnego, trwałego i włączającego wzrostu opartego na wiedzy i innowacjach. W tym kontekście dorobek Habilitanta dobrze wpisuje się w proces doskonalenia edukacji i badań w tym zakresie. Województwo lubelskie w ramach swojej strategii (RIS- *Regional Innovation Strategy*) jest szczególnie predystynowane do wykorzystania bio-ekonomii nie tylko w rozwoju wiedzy ale i gospodarki opartej na surowcach pochodzenia naturalnego w dziedzinie produkcji tzw zdrowej żywności i naturalnych leków. Komplementarnymi specjalizacjami powinny być usługi medyczne i promocji zdrowia, zaś wspierającymi technologie informacji, automatyka i produkcja niskoemisyjnej energii. Eko-innowacje mają pełnić kluczową rolę zarówno w bio-ekonomii, jak i generacji niskoemisyjnej energii, co świadczy o ważnej roli badań, edukacji i zdolności do wykorzystania wniosków dotyczących roli, zakresu, celów i uwarunkowań „zielonego” wzrostu, kształtowania „zielonej” konkurencyjności i harmonijnych relacji między trzema sferami zrównoważonego rozwoju.

Ocena przedstawionej serii artykułów pod względem ich zawartości merytorycznej, poprawności metodologicznej oraz wartości aplikacyjnych jest pozytywna pomimo sformułowanych powyżej uwag krytycznych dotyczących budowy nowej wiedzy w dziedzinie ekonomii oraz znacznych powtórzeń w zawartości kolejnych artykułów cyklu. Jednak złożoność i interdyscyplinarność tematyki zrównoważonego rozwoju i wyizolowanie wyłącznie aspektów „zielonej” konkurencyjności jest szczególnie trudnym zadaniem, z którym Habilitant poradził sobie obierając drogę ewolucyjnego podejścia do tematu i doskonalenia metodą kolejnych kroków otwierających nowe szersze perspektywy wiedzy. Punktacja dorobku naukowego za cykl powiązanych tematycznie publikacji przedstawionych do oceny zawiera: łączną liczbę punktów 119, średnią liczbę punktów przypadających na 1 publikację w cyklu 10,81, sumaryczny Impact Factor 3,039, co jest wynikiem zadowalającym.

4. Ocena pozostałego dorobku naukowo-badawczego osiągniętego po uzyskaniu stopnia dr nauk ekonomicznych

Jako pozostały dorobek należy uwzględnić przedstawione publikacje mieszczące się również w nurcie ekorozwoju o szerszym zakresie niż przedstawiona seria artykułów dotycząca „zielonej” konkurencyjności. Jest wśród nich artykuł *Green Growth, Green Economy and Sustainable Development – Terminological and Relational Discourse -*

przyjęty do publikacji w 2017 w *Prague Economic Papers*. W artykule tym Autor zawarł swoją syntezę zagadnień związanych ze zrównoważonym rozwojem jako koncepcją o szerokim spektrum zagadnień w oparciu o analizę propozycji różnych autorów i organizacji. Zrównoważony rozwój w tym modelu jest wynikiową „zielonego wzrostu” zawierającego 7 elementów składowych oraz „zielonej gospodarki”, której podstawą są: kapitał naturalny oraz stworzony. Z kolei zrównoważonego rozwój jest zjawiskiem wielowymiarowym (wymiar: moralny, ekologiczny, techniczny, ekonomiczny, społeczny i polityczny). W podsumowaniu Habilitant stwierdził, że skoro celem nadrzędnym jest trwały zrównoważony rozwój, to „zielony wzrost” to taki, który przyczynia się do racjonalnego wykorzystania kapitału natury, zapobiega i redukuje zanieczyszczenia, stwarza szanse poprawy dobrobytu społecznego poprzez budowę „zielonej gospodarki” i finalnie stwarza możliwość wejścia na ścieżkę zrównoważonego rozwoju.

Artykuł pt „Zielony wzrost jako kierunek rozwoju gospodarki w warunkach zagrożeń ekologicznych” (2015) opublikowany w czasopiśmie *Studia Ekonomiczne* nr 2 nawiązujący do toczącej się od lat debaty naukowej w ramach nauk ekonomicznych prowadzonej w celu szerszego i ugruntowanego empirycznie wdrażania nowych wymagań związanych ze środowiskiem jako wartością szczególnie cenioną a zarazem dostarczającą nowych impulsów do rozwoju.

Kolejny artykuł poświęcony został ocenie „zielonego” wzrostu w wybranych krajach OECD (która zdefiniowała „zielony” wzrost w 2011 r.) i zawiera ocenę syntetycznych wskaźników obliczonych z wykorzystaniem taksonomicznej metody Hellwiga, co umożliwiło podział krajów na grupy o różnym stopniu zaawansowania według wybranej złożonej miary. (art. w druku przez Elsevier, *Procedia: Economics and Finance* oraz *ScienceDirect*).

Ponadto Habilitant przedstawił w oparciu o swój 6-miesięczny staż w grupie producentów owoców i warzyw „Zamfas” sp. z o.o z Zamościa zestaw 3 grup wniosków z obszaru działań organizacyjno-produkcyjnych, wyników ekonomiczno-finansowych oraz oddziaływania na środowisko będących wynikiem przeprowadzonych badań empirycznych. Ekspertyza pt. Zbiór raportów badawczych opracowanych przez pracowników województwa lubelskiego w ramach programu Nauka \Leftrightarrow Biznes, oraz „Człowiek – najlepsza inwestycja” został wydany przez Chełmskie Stowarzyszenie Rozwoju Społeczno-Gospodarczego CIVIS w 2011 i sfinansowany przez EFS.

Podejście sektorowe Habilitant zaprezentował w dwóch załączonych publikacjach. Pierwsza to artykuł pt „Wpływ przemysłu spożywczego na środowisko w Polsce”, w którym bazując na danych porównawczych z roku 2000 i 2010 wykazał, że rozproszony i rozdrobniony przemysł spożywczy w Polsce jest źródłem zróżnicowanych form antropopresji, wskazując na istotne jej rodzaje w zależności od rodzaju przemysłu. (*Przemysł Spożywczy* nr 11, 2012). W drugiej zawarł wręcz instruktażową charakterystykę procesu wdrażania systemu zarządzania środowiskiem w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego zgodnie z zasadą 3C (*commitment, continuity, continuous improvement*).

Przedstawione publikacje dodatkowe świadczą o szerokim i głębokim wglądzie Habilitanta w tematykę zielonego wzrostu, ekonomii, konkurencyjności oraz szeroko rozumianego zrównoważonego rozwoju, co istotnie wzbogaca wkład Habilitanta w

rozwój ekonomii. Publikacje lokowane były w odpowiednich czasopismach w stosunku do oczekiwanego czytelnika, od naukowych po popularyzatorskie, ale oparte na solidnych badaniach empirycznych i znajomości procedur wdrożeniowych. Habilitant uczestniczył w 3 projektach badawczych, w tym w jednym jako kierownik.

Za działalność naukową otrzymał 4 nagrody indywidualne JM Rektora Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie za osiągnięcia naukowe (2009, 2011, 2013 i 2015)

5. Ocena działalności dydaktycznej i organizacyjnej

Dr A. Kasztelan prowadził zajęcia dydaktyczne (wykłady/ćwiczenia) z 16 przedmiotów z zakresu ekonomii, polityki gospodarczej, i gospodarki regionalnej ochrony środowiska. Był promotorem 67 prac licencjackich i 27 magisterskich. Współtworzył dokumentację dla kierunków Agrobiznes i Ekonomia na Wydziale Agrobiżynierii UP w Lublinie, opracował programy dla nowo wprowadzanych przedmiotów, współpracuje z kołem naukowym, prowadzi kursy, opiekuje się doktorantami. Aktywność w dziedzinie dydaktyki należy ocenić jako wyróżniającą (bez podstaw do oceny jej jakości), w dziedzinie organizacyjnej jako incydentalną, co odzwierciedla bardziej Jego priorytety w koncentrowaniu się na określonym rodzaju aktywności w określonym okresie, niż Jego predyspozycje i zdolność do zaangażowania.

6. Konkluzja

Biorąc pod uwagę całokształt dorobku Habilitanta, Pana Armanda Kasztelana uważam, że jest on wystarczający pod względem ilościowym i jakościowym do uzyskania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia.

Podstawą do takiej oceny jest m.in. sumaryczne zestawienie dorobku publikacyjnego, które obejmuje:

- Łączną liczbę publikacji : 55, z czego po doktoracie 36
- Łączną liczbę punktów: 365, z czego 330 po doktoracie
- Średnią liczbę punktów przypadającą na publikację: 7,93
- Sumaryczny Impact Factor 3,864
- Liczbę cytowań wg bazy WoS : 11; wg Google Scholar 89
- Index Hirscha wg bazy WoS: 3; wg bazy Google Scholar: 6.

Należy pozytywnie ocenić ilość i jakość dorobku naukowego w ujęciu parametrycznym oraz znaczny wzrost dynamiki publikacyjnej po doktoracie, z czego największe natężenie publikacyjne było w roku 2013 a cytowalność w 2014.

Również na pozytywną ocenę zasługuje zdobywanie dodatkowych kwalifikacji m. in. w zakresie zarządzania projektami badawczymi i pracami rozwojowymi, specjalizacji w

zakresie organizacji projektów europejskich, wykorzystywania danych Eurostatu, przygotowywania wniosków o finansowanie projektów badawczych w ramach NCN.

Dobra znajomość języka angielskiego została wykorzystana przez dra A. Kasztelana nie tylko w dorobku publikacyjnym w tym języku, ale również jako recenzenta (4 recenzje), uczestnika zagranicznych konferencji, programów, stażysty i wykładowcy (Limburg Catholic University College in Hasselt , Belgia w ramach programu Erasmus+ oraz Lwowski Narodowy Uniwersytet Rolniczy w Dublanach).

Dr A. Kasztelan wykazał się dużą aktywnością w zakresie dydaktyki i popularyzacji wiedzy, mniejszą w zakresie uczestnictwa w konferencjach krajowych (11) oraz międzynarodowych (9). Współorganizował tylko jedną konferencję (IX Kongres Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu), pomagał w logistycznej i technicznej obsłudze 3 konferencji.

G. Lesniak - Leblowski